

A kék kenyér

A föld szeretete által testben és lélekben sziklaként megedzett emberek voltak a nagyszüleim és a szüleim is. Nagypám – Tislér Rémus – több évet töltött a pennsylvániai „gyilkos kénbányákban” azért, hogy gyermekeit kimentse a nyomorúságból. Álma beteljesült. A gyermekeknek szánt biztonságot megteremtette.

A szülőktől megörökölt vagyont megosztotta négy fiútestvérével, majd egy négyablakos, utcafrontos házat építtetett melléképületekkel és pajtával. A kitelepítést már nem érte meg, mert megtörte a küzdelem. Mint nagypám, édesapám – Tislér István – is kemény ember volt. Mivel a földek adta áldás kiszámíthatatlan volt a Mura mentén, a pécsi szénbányában helyezkedett el, hiszen kellett a biztonság, mert édesanyánk a harmadik gyermekkel volt várandós.

S beköszöntött 1951-ben a Mikulás éjszakája. Az ablakban két pár gumicsizmácska (az anyai nagypa ajándéka), benne pedig néhány szem cukrociska. Egyetlen szobában aludt az egész család. A nővérem az édesanyámmal, én pedig a nagymamával. Éjfélkor riadtunk fel arra, hogy hatalmas zörejrel csapódik a falnak a bejárati ajtó – mert hogy berúgták –, s már az elemlámpa sápadt fénye pásztázott rajtunk, felriadtakon. Villany akkor még nem volt. Majd az egyik ÁVH-s hangja, dehogyan hangja, üvöltése törte meg a dermedt csendet:

– Maguk a nép ellenségei! Pakoljanak! Ki lesznek telepítve!

A hirtelen érkező fájdalom és riadalom megbénítja és tehetetlenné teszi az embert. Így történt ez velünk is. Mi, gyermekek keserves sírásba kezdtünk. A nagymama és édesanyánk a félelemtől megtörve és megalázva ült dermedten az ágyon.

– Na, mi lesz már?! Nem értenek a szóból?! Igyekezzenek! – üvöltött az egyik ÁVH-s.

Nagymama életerejére éledt fel előbb, s remegő hanggal csendben szólt édesanyánkhöz:

– Siess lányom! Pakold a zsákba a gyerekek holmiját. Aztán a miénket. A mestergerendán ott a tegnap sült kenyér, azt is tedd a zsákba. Mellette egy papírban pár szem kockacukrot is találsz. A gyerekeknek szüksége lesz rá. Ki tudja hová, merre visznek bennünket.

Édesanyánk kapkodva szedegette a holmikát, majd a nagyszobába nyitott, hogy a sublótból kiszedje a szükséges ruhákat. Megriadt, amikor látta, hogy az ÁVH-s a fiókban kotorászik. A megtört pillanatot az ÁVH-s hangja siklatta tovább.

– Szalmazsákot, dunyhát, vánkost is pakoljon a gyerekeknek! – mondta félvállról.

A sápadtan világító petróleum lámpa remegő lángja ott táncolt a megrémültek arcán. Aztán csak az egyenruha ereje diktált:

– Na, mi lesz már? Meddig cihelődnek? – törte meg a félelem csendjét az ÁVH-s.

Kituszkoltak bennünket a házból. Édesanyánk a zsákokba gyömösölt holmit a ház előtt várakozó lovaskocsira pakolta, mert hogy lovaskocsival vitték a Kossuth utcába, hiszen nem akarták, hogy a teherautó hangja felverje álmukból az utca lakóit. Édesanyánk két batyuval a kezében indult a szekér után, bennünket pedig a nagymama – Tislér Rémusné Varga Borbála – vezetett kézen fogva. Nagymama ekkor közel járt a hetvenedik életéhez, édesanyánk huszonöt éves volt, és várandós a harmadik gyermekkel. A nővérem, Anna négyéves volt, én pedig három.

Menet közben az egyik ÁVH-s eltűnt. A másik, a magas, szép arcvonású, akire úgy harmincéves koromig emlékeztem is, a karjaiba kapott, s úgy vitt a szekér mögött az úton. Amikor a társa visszatért, rettenetes üvöltésbe kezdett:

– Tedd le azt a porontyot, mert mindjárt a földhöz vágom!

– Hogyan tenném le? – szólt a másik. – Késésben vagyunk. Sosem érünk ki a teherautóhoz.

Az összekapkodott holmit édesanyám feldobálta a teherautóra, majd felmászott. Nagymama feladta a nővéremet, majd engem. Édesanyánk felsegítette őt is, s a decemberi éjszakában máris elindult a nyitott teherautó. Pufogása elnyomta a zokogás hangját, az éjszaka pedig eltakarta a könnyeket. Nem fáztunk, mert a félelem ereje nagyobb volt a tél erejénél, összebújva zokogtuk végig az utat a nagykanizsai vasútállomásig. Én már többé sosem láttam sírni a családom egyik tagját sem, mert útközben elfogytak a könnyeik.

Házunk ablakában ott maradtak a Mikulás napi gumicsizmácskák a cukorral, s mi azóta soha sem vártunk Mikulás napján ajándékra. A nagyszobában egy kis cifra csészében maradt édesanyánk és édesapánk karikagyűrűje is. Ugye a parasztember a hétköznapokban nem viselt gyűrűt, hiszen a nehéz munkához nem illett. Szüleimnek aztán már soha többé nem állt módjukban visszapótolni az örök körforgás szimbólumát.

A nagykanizsai vasútállomáson a marhavagonok előtt állt meg a teherautó. Édesanyám átpakolta a va-

gon egyik végébe a holminkat, kapkodva készítette el a fekvőhelyünket, mert az ÁVH-s bejelentette, hogy sietni kell, mivel más is utazik ám a vagonban. És a vagon ajtaja becsapódott. Édesanyánk egyszer csak a sógornője hangjára lett figyelmes, aki élelmet hozott volna a családnak egy cekkerben, hogy ne éhezünk a *valahová* vivő úton. A sínek között kiáltozott:

– Anna testvér, hol vagytok?

Édesanyám megismerte a hangját, s a kis ablakocskához lépett. Már nem szólhatott azonban hozzá, mert látta, hogy hogyan rohan a nagynéni felé az ÁVH-s.

– Túnjön innét! Túnjön, de azonnal, mert felnyársalom! – üvöltötte, s közben úgy meglökte, hogy a sínek közé esett.

A rettegés csendjét a vagon ajtajának nyitása törte meg. Meghozták a tótszerdahelyi Hederics családot, a nagyszülőket, szülőket és gyermeküket, Józsefet. Idő múltával – mert a félelem nem érzi az idő múlásának mértékét –, lassítani kezdett a szerelvény. Hederics néni az apró kis lukacsákakon leste, hogy merre járhatunk.

– Székesfehérvár van kiírva. Akkor nem Oroszországba visznek bennünket – súgta.

Aztán lassan ébredezni kezdtünk, mi, gyerekek, s nagymama így szólt édesanyánkhoz:

– Melyik zsákba tetted a kenyeret lányom? Enniük kellene a gyerekeknek.

Édesanyám megtapogatta a zsákokat, s kivette az előző nap sült kerek cipót. Akkor látta, hogy valamitől kék lett a kenyér ropogós héja.

– Nézze mama! Mitől lett kék ez a kenyérke? – fordult a nagymama felé.

Kenyérkét mondott, mert a Mura menti horvát ember kicsinyítő képzővel látott el minden lételemet a tisztelet jeléül. Nézi nagymama a kék kenyeret, majd így szól:

– Jaj, lányom, ott a gerendán az egyik papírocskában kockacukor volt, a másikban pedig kékítő.

Fogta a kenyeret, s köténye sarkával gondosan törölgette róla a kék port. Igen, mert a gyerekek szeretik a kenyér héját, s egy morzsácska sem veszhet kárba. Majd miután tiszta lett a kenyér, hüvelykujjával keresztet vetett rá, s tépett belőle a gyerekeknek. Ezt követően imádkozni kezdett, s halk mormolása ismét álomba ringatta a kicsiket. A millió darabokra hullott álmait kívánta összerakni a Jóisten segítségével, mert most már itt az emberi akarat és erő semmit sem jelentett.

A tedejpusztai vasútparton állt meg a vonat. Édesanyám leszórta a zsákokat és a többi holmit. Egy ott várakozó szekérre pakolta, s amikor indulni kezdtük a szekér után egy ÁVH-s hangja bődült fel a nyomorúságos emberek csendjét felferve:

– Na, kutyák, ti itt fogtok megdöglenni!

Nagymama megkínzott gondolatlanul pedig e mondatok szántottak végig:

– Istenem! Kutyák? Hát mit vétettünk mi, s kinek? Miért ér messzebbre a gonosz keze, mint a becsüle-

tes emberé? A bűn, a bűnös a nyertes, s porig alázott a tisztesség és becsület. Hát elfogyott a hazai föld a talpunk alól. Látlak-e még valaha, szülőfalum? Mi vár ezekre a gyerekekre jószágos Istenem, s mi a születendőre?

A juhoknak épített hodály előtt megállt a szekér. Nagymama mindig lágernak mondta. Egy kupacba szórva vaságyak hevertek a hodály előtt. Néhány család azonnal indult összeszerelni az emeletes ágyakat, édesanyám pedig bevitte a szalmazsákot, hogy mi, gyermekek minél előbb lefekhessünk, hiszen hamar beköszönt a decemberi sötétség. Ő a nagymamával a szalmazsák tövében ülve próbált aludni. Nagymama gondolatai most a fiára terelődtek:

– Istenem, hol van most a gyermekem?! Mi lesz velünk, ha nem talál meg minket? Édes Jó istenem! Segítsd meg a gyermekem!

Ejszaka az ÁVH-s társaság – mint ezt követően minden éjjel többször is – elemlámpával világított rá a meggyötörtekre. Másnap voltak férfiak, akik segítettek édesanyámnak összeszerelni egy emeletes vaságyat, melynek alsó szintjén mi aludtunk a nagymamával, a felső szintjén pedig édesanyánk. Aztán a lét megkérte a magáét, élni kellett tovább...

*

Édesapám pár nap múlva indult haza Pécsről. Nem is sejtette, hogy mi történt a családjával. Nagypapa, mint tejcsarnokos, minden nap Murakeresztúrra a vasútra szállította a felvásárolt tejet. Az állomáson üdvözölte egy vasutas, és óvatosan figyelmeztette arra, hogy a váróteremben lévő ÁVH-sok a vejére várnak. Az elfogatóparancs Zala megyére vonatkozott. A vasutas gyors tájékoztatója így szól:

– A víztorony mögött, a külső vágányon fogjuk megállítani a vonatot. Igyekezze! Keresd meg a vejedet, és mondd el neki, mi történt a családjával.

Így is volt. Nagypapa megtalálta édesapánkat, s a síneken átjutva felszálltak a lovaskocsira. Aztán nagypapa elmesélte édesapánknak, hogy mi történt velünk. Tudva azt, hogy édesapánk nem maradhat a faluban, nagypapa a petriventei Kránicz rokonok 7-es út melletti szőlőhegyi pincéjébe vitte, ahol több hétig bujkált. A meghatározó gondolat az volt, hogy minekután valahogy megtudják azt, hogy hová vitték a családot, akkor édesapánk elindul utánunk. Soha sem tudtuk meg azt, hogy ki küldte azt a Pécsről érkezett üzenetet, amelyben az szerepelt, hogy Tedejen van a család. A levelet a postás adta nagypapának. Édesapánk számára ekkor már nem létezett kérdés. Jött utánunk Tedejre. Vallatták, bántalmazták.

Mindig megtört a szó, amikor erről faggattuk:

– Jobb, ha erről nem tudtok semmit – mondta.

Édesanyámat és egy másik rabtársát a szülés előtt a hajdúnánási kórházba vitték konyhai munkára. Így testvérünk, Elemér 1952. július 26-án Hajdúnánáson született. A másik nőnek viszont szülés után azt jelentették, hogy meghalt a gyermeke.

– Pedig milyen szép erős gyermek volt – mesélte édesanyánk.

Testvérünket Tischler néven anyakönyvezték, amit a család nem is tudott, hiszen semmiféle okmányt nem kaptunk. Mindez csak évek múltával, a személyi igazolványhoz kért anyakönyvi kivonat révén derült ki. Édesapám szerette volna a valódi családi névre átíratni az anyakönyvben szereplő vezetéknevet, azonban ez magas pénzösszegbe került volna.

Elemér öcsénk 2009-ben hunyt el szívbetegeiben. Három gyermeke közül a legkisebb nyolcadik osztályos volt.

*

A tedeji lágerletről mi soha sem idéztünk fel kellemes képeket. Hogyan is tettük volna ezt, amikor Tedejpusztával még nem ért véget a nyomorúságos életút. A lágerből való szabaduláskor az öröm és a bánat egy húron csengett. Hová? Merre? A valódi hazai föld a határsávhoz tartozott. Oda tilos volt visszatérnünk. Ezért kerültünk nagypapa ismeretése révén Balatonmáriára, egy szoba-konyhás házba, ahol az egyik szomszédunk az ugyancsak tedejpusztai Proszenyák család volt, mellettük pedig a Kanizsai família élt.

Édesapánk a Nagybereki Állami Gazdaságban kapott munkát, édesanyánk pedig alkalmi munkával segítette a családot. Szőlőt művelt, főzött a módos embereknél. Testvérünket, Elemért Kobra keresztapa hozta Balatonmáriáról Tótszerdahelyre megkereszteltetni. A lágerban tilos volt.

1956 augusztusának végén térhettünk haza Tótszerdahelyre. Azért ekkor, mert a házukban egy négygyermekes család lakott, s nem tudták befejezni a házuk építését. Nagypapa ajtókat, ablakokat adott nekik, hogy minél előbb költözni tudjanak. A nagyszobát a téeszcsé magtárnak használta, a kis szoba pedig Stejer bácsi kerékpárjavító műhelye volt. A falat tele verte hatalmas szögekkel.

Semmink nem volt. Nagypapa egy kályhát vett nekünk, használt asztalt és székeket is kaptunk tőlük, s szalmazsákokon aludtunk. A téglalapítás nagy pajtát a téeszcsé lebontatta, mert ólak építéséhez kellett az anyag. Hol volt az Ember akkor? Senkitől nem kaptunk vissza semmit abból, amit elvitt. Nagymama azt mesélte mindig, hogy hat zsák liszt volt a padláson, két ló az istállóban és négy tehén. A baromfi számát nem is tudták, de a földműveléshez szükséges minden eszköz rendelkezésre állt.

Az első szüretkor a szőlőhegyen édesapámnak szüksége volt lapátra, mivel onnét is mindent elvittek, hogy a szőlőt a présbe lapátolja. A falubeliétől kérte kölcsön a lapátot, aki így szólott hozzá:

– Nekem most nincs szükségem rá. Tessék! Vidd! De visszahozd ám!

Édesapám fogta a lapátot és látta, hogy ott állt rajta bevésve a saját monogramja: T. I.

– Miért nem mondtad, hogy ez a tiéd? – kérdeztem tőle...

*

A forradalom (mindig forradalmat mondtunk) kitörésének estéjén férfiak tömege állt a házunk előtt vasvillákkal, hangosan kiabálva:

– Gyere, most agyonverjük!

Mármint a tanácselnököt. Nagymama fejszével támasztotta meg a bejárati ajtót – kulcsunk nem volt –, s könyörgött édesapánknak, hogy ne menjen sehová. A három gyereket fel kell nevelni. Az újságpapírral letakart ablakon keresztül figyelték a tömeget.

*

Elemér testvérünk a díszszázadnál teljesített katonai szolgálatot. Leszerelését követően két évig még nem kapott útlevelet, amikor azonban megkapta, Jugoszlávián keresztül Ausztriába szökött. Édesapám útlevélkérelmet adott be, hogy hazahozhassa.

– Na-na – mondta a szomszéd párttitkár –, nem is olyan biztos, hogy te megkapod az útlevelet.

Így is volt. Elemér Németországban telepedett le, ahol megnősült. Úgy fogadták őt ott, mint „hátizsákos németet”, vagyis olyan németet, aki a jobb élet reményében indul a nagyvilágba. A család megfigyelése pedig tovább tartott.

*

Nagymama soha sem vádolt senkit az elszenvedett időért, mely derékba törte és megszabta a családtagok életét.

– Gyermekeim – mondta nekünk mindig –, hazatértünk. Nem haragszom senkire, nem vádlok senkit. A mi megbocsátásunk itt a földön semmit sem jelentene. Feleljen tetteiért a bűnös, feleljenek a bűnösök Isten ítélőszéke előtt.

*

Senki, de senki sem nyújtott segítő kezet, az elhurcolt holmiból semmi sem került vissza hozzánk. Senki sem kérdezte meg soha, hogy szükségünk van-e valamire.

De miért is tette volna?!

A golgotai úton is egyedül vitte a keresztet az ártatlan ember!

Hány keresztet vagy képes még felállítani a Golgotán, te, ember?!

(Forrás: Napút online)